

ПИТАЊЕ ГРАНИЦА ЈУГОСЛАВИЈЕ ПРЕМА МАЂАРСКОЈ И
РУМУНИЈИ И ЈУГОСЛОВЕНСКИХ МАЂИНА У МАЂАРСКОЈ
И РУМУНИЈИ ПОСЛЕ ПРВОГ И ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА

(Историјска паралела)*

Искористили бисмо овај скуп да на елементарној фактографској равни, при томе свакако непотпуној, направимо паралелу између поменутих два питања: разграничења и мађинског становништва југословенског порекла у две потпуно различите историјске ситуације после првог и другог светског рата, још прецизније 1919. и 1944—1945. године. Наш реферат је непотпун у још једном смислу: не разматрамо, због економије временом и простором, питање положаја мађарске и румунске мањине у Краљевини СХС, односно Југославији, имајући, пре свега, у виду чињеницу да бисмо тиме зашли у дубину унутрашњег уређења Југославије; да се ради о самосталној теми, донекле истраженој, и неопходности увида у целокупну унутрашње-југословенску проблематику. Из самих различитих историјских ситуација одређених победом југословенске револуције очигледно је да је ово питање друкчије третирано у „старој“ и „новој“ Југославији. Рекли бисмо, тек толико, да је мађарска мањина (народност) добила и уживала међународну заштиту, док ју је румунска стекла билатералним уговором између краљевине Румуније и Југославије. Манифестације политичко-економских и културних дискриминација познате су из историје унутрашњих односа Југославије и на њима се не мислимо задржавати, једнако као што не мислимо испитивати дејство иредентистичке пропаганде из Мађарске на бази уверења да се ради о Тријанонском диктату, што је још више јачало неповерење властодржаца у „државотворност“ ове мањине, укључујући и деловање

---

* Саопштење поднето на научном скупу у Делчеву „Нације и националне мањине на Балкану“, 30. мај — 1. јун, 1986.

фашистичких организација из Мађарске и Румуније „Стрелас-тих крстова“ „Астре“.

* * *

Као што је познато, питање везано за границе Краљевине СХС и нове Југославије према Мађарској и Румунији није имало истоветан значај у првом и другом светском рату, односно непосредно по њиховом завршетку.

Историографски је утврђено да је Никола Пашић већ септембра 1914. тражио да се прибере статистички и етнографски материјал за размеђивање са Румунијом, укључујући Угарску. Утицајни српски политичар држао је да граница треба да иде тако да остави Лугош, Липе и Арад Румунији, обухватајући Темишвар до Мориша, па овом реком до њеног утока у Тису, те Тисом до њеног утока у Дунав, а одатле Дунавом до повише Оршаве. Од утока Мориша гранична линија је замишљена да иде на запад, обухватајући Суботицу и Бају до Дунава. Барања је остављена Србији до утока рециче Риње у Драву, а одатле уз Драву до утока Муре. Пашић је и маја 1915. био свестан да је Тамишки Банат „Војводина Србије“ и да је у Темишвару била „столица“ Војводине, сматрајући да је у западном Банату живела већина Срба, Хрвата и Словака у односу на Румуне. Српска политика је полазила од следеће аргументације: национално-одбрамбених разлога, видећи у поседовању Баната „кључ“ за моравску долину и одбрану Београда, Смедерева, Гроцке, Пожаревца, Градишке и Голупца, у ствари, Бердапа; верско-културних и историјских мотива (манастира Ходош, Бездин и других); етничких момената, одређених чињеницом да су Срби са Словацима у Банату чинили релативну већину (361, 873), иако ни једна народност у овој области није имала апсолутну већину. У радовима историчара се наводи да је у „равном Банату“ (Торонталска и Темишварска жупанија) било 269.655 Срба и 255.967 Румуна; такође се истиче да су од „муниципалних вароши“ само Панчево и Вршац била места са изразитом српском већином, док су у Темишвару Срби били у мањини (7.566 Румуна и 4.471 Србин).¹

У Пашићевом виђењу национални и стратегијско-географски разлози опредељивали су и границе према Угарској (Мађарској). Према Б. Станковићу рачунало се да би подједнак број остао у једној и другој држави: Срба — Хрвата 144.000 и отприлике толики број Мађара.²

Током разматрања мировног уговора с Мађарском, потписаног 4. јуна 1920. у Тријанону, делегација Краљевине СХС на

¹ Борђе Станковић, *Никола Пашић и југословенско питање*, 1, Београд 1985, 188—189, 197.

² Исто, 198.

Мировној конференцији безуспешно је покушавала да добије „Бајски троугао“ и део Барање са Мохачем. Тако је Баја, главни град „Бајског троугла“, на левој страни Дунава, у северозападном делу Бачке, са настањеним Србима и Хрватима помешаним у том простору за Мађарима, остао у саставу Мађарске. Разграничење Краљевине СХС с Краљевином Румунијом завршено је поделом Баната.

Захтеви делегације Краљевине СХС на Мировној конференцији подржавани су од грађана српске народности, о чему сведоче представке и меморандуми упућивани Привременом народном представништву. На вест да је Мориш као природна граница Баната напуштен, Срби, становници „угла“ између Мориша и Тисе (општине: Деска, Сириг, Нови Сантиван, Бала, Српски Костур, Аросламош, Турска Кањижа, Јосепово, Санад, Чока, Црна Бара и Мали Сент Миклош) уложили су енергичан протест. У њиховом меморандуму од 16. јуна 1919. упућеном Привременом народном представништву се каже: „Нас 20.000 Срба из горе споменутих општина, који на овај начин долазимо у опасност, листом изјављујемо, да нећемо више мађарски јарам, но тражимо сједињење са Србијом у смислу резолуције донесене на великој српској народној скупштини одржаној у Новом Саду 12.25 новембра 1918. године. На ово имамо (право — Б. П.) како са историјског и етнографског, тако и привредног, социјалног и моралног права“. Поменути „угао“ третира се као једна етнографска, „историјска целина“ и географски део Баната. Његовом деобом железничке везе између Баната и осталог краљевства биле би потпуно прекинуте. Коришћени су историјски разлози да би се доказало да Сегедин није никада стајао у било каквој политичкој вези са Банатом. Под тач. 5 Меморандума наводило се да је српски живаљ према мађарској статистици у углу Мориша и Тисе стајао у релативној већини према осталим народностима укупно. Из меморандума избија страх од мађарске освете и обнављања српске трагедије. Призивају се и асоцијације на „бартоломејску ноћ“. Дословно се каже: „6. Отцепљење нас 20 хиљада Срба из горе споменутих општина од остале своје браће слаби српски живаљ у Банату и цело Српство, које је у овоме светском рату претрпело релативно највише крвне и материјалне жртве. Прикључити нас Мађарској значило би наше изручење Мађарима на даљу милост и немилост. Најбољи доказ наших тежњи за сједињење са Србијом, пружио смо давањем преко 400 легионараца добровољаца, који су поред свога живота ставили на коцку и имања својих породица. Ко познаје Мађаре и њихово расположење према нама, — за случај присаједињења горњих општина Мађарској — за ове добровољце нема повратка у њихов завичај, за њихове породице овде нема више опстанка“.³

³ Стенографске белешке Привремене народне скупштине, 38 редовно заседање, 18. јун 1919.

У име „Видовданског Великог Народног Збора“ Привремено народно представништво је замољено да Резолуцију Срба Банаћана усвојену на збору у Вршцу поднесе и потпомогне на Мировној конференцији у Паризу да се српски живаљ Баната „после 530 година робовања“ нађе у својој „ослобођеној отаџбини“. Збор је био уверен да ће „конгрес мира водити о томе рачуна и задовољити правду одређујући границе Краљевству Срба, Хрвата и Словенаца према Аустрији, Угарској, Бугарској, Италији и Румунији као што је те границе „већ утврдила српска војска делом ослобођења, после огромних жртава“. Патетично се истицало да се те границе имају повући у складу са „великим начелима: демократије и националитета, правде и слободе и интересима трајног мира у свету“. Прихватајући начело „националитета“ у међународним односима, те приликом разграничења, влада Краљевине и други официјелни фактори одбацивали су ово начело у интерним односима новостворене државе. Збор је тражио да сви крајеви у којима живи српски народ, при чему се мислило на Бачку, Барању и Банат, припадну Краљевини СХС, а нарочито „угрожени Северни Банат и Клисуре у којима је српски народ у несумњивој већини“. У погледу Темишвара, у коме није у већини ни српски ни румунски народ, „да се на темељу права самоодређења народа, путем плебисцита створи прилика да становништво града само одреди, коме жели да припадне“.⁴

Народном представништву обраћали су се и „Срби и Шокаци“ из Барање, окупљени на „Видовданској прослави у Мохачу“, молећи га да поради — са другим факторима Краљевине — да се „отклоне црни облаци“ око питања припајања Барање, краја између Драве и Дунава са градовима Печујем, Миклошем и Мохачем, „којима темељ ударише наши најстарији претци“.⁵ Од народних посланика могло се чути да је учињена велика „политичка грешка“, што се у бајском срезу нису сменили мађарски функционери, чиновници и бележници, као представници мађарске државне идеје. Мада се они нису смели супротстављати уједињењу правила су свакојакe сметње, где год су могли. Задржана стара управа је радила по старом систему. У школама српскохрватски („буњевачки“) није постао наставни језик. Имања Колачке надбискупије са око 50.000 к. јутара земље остала су без икакве контроле, иако се према овој надбискупији није смело имати обзира, јер је баш она била она која је припомагала при помађаривању Буњеваца и Шокаца. Чим се сазнало да ће Баја и бајски срез припасти Мађарској, мађарска управа је постала још дрскија, иако је било Мађара и Немаца који су чак писмено тражили да поменути крајеви припадну Краље-

⁴ Стенографске белешке Привремене народне скупштине, 46 редовни састанак, 3. јул 1919.

⁵ Исто, 49 састанак редовни, 7. јул 1919.

вини СХС.⁶ Слично разочарање појавило се и међу становништвом српских насеља у Банату која су имала да припадну Румунији. Резолуција скупа одржаног у Модошу 6. јула 1919. говори у име Срба и Хрвата са „осталим становништвом модошког, пардањског и банлачког среза“ и делегатима осталих општина, откривајући колико их је вест да ће се питање разграничења у Банату решити у корист Румуније бацила у „највеће очајање“. Модошки збор је протествовао против румунских аспирација на „равни Банат“; никако се није мирио да се област „окрњи у корист Румуније“, те да три среза „са лепим богатим српским општинама Модош, Тебеј, Пардањ, Српски Стари Мартон, Динаш, Иванда, Рудна, Шурјан, Бока, Неузина, Фелъ итд. припадну Румунији. Влада Краљевине СХС је позивана да брани у одбрани права „нашег троименог народа на равни Банат, који жели да се недељив и неокрњен припоји Краљевству Срба, Хрвата и Словенаца“, а у случају Темишвара да се заложи за плебисцит којим би се одлучило хоће ли се овај град „спојити са равним Банатом, као са својим природним залећем и извором свога индустријског и економског процвата“. Инсистира се на граници у Банату коју је означила српска војска демократионом линијом. Под тач. 4 ове Резолуције стајало је да је народ у Банату спреман да и оружјем у руци брани и одбрани „градове својих предака и своје огњиште од нових завојевача“, истовремено позивајући владу да одмах приступи општем наоружању Баната.⁷

Подсећајући овим на тежње српског и хрватског становништва Бајског троугла и Баната непосредно после завршетка првог светског рата да се уједини са својим сународницима у Краљевини СХС, желимо тек да на основу нових извора укажемо да се у далеко блажој форми ово питање појавило и крајем другог светског рата. Један део наших сународника обраћао се — преко Бранка Петричевића, комесара III армије — југословенским органима, исказујући спремност уједињења са браћом у Југославији. Ове тенденције подржао је фебруара 1945. и маршал Тито, председник НКОЈ-а и врховни командант НОВ и ПОЈ. Из једног писма маршала Тита маршалу Ивану Толбухину, команданту III украјинског фронта, од 11. фебруара 1945. могу се препознати Титове идеје да се сваки народ, па и наши сународници у Мађарској, борбом против фашизма определи за своју сутрашњу судбину. Због значаја овог писма навешћемо га у целини:

„Око 50.000 наших сународњака, углавном Срба и Хрвата, остало је у границама Мађарске после Првог светског рата (Тријанонски уговор 1920. године).

⁶ Из питања др Мартина Матића, народног посланика, министру унутрашњих дела, Стен. белешке ПНП, 46 редовни састанак, 3. јул 1919.

⁷ Стенографске белешке ПНП, 51 редовни састанак, 9. јул 1919.

Највећи део наших сународњака насељен је у области Бајског трокута, Печуја и Арада, а има их растурених дуж целе југословенско-мађарске границе. Ми ћемо на мировној конференцији тражити да се те области присаједине нашој државној територији, јер на то имамо и историјско право.

Наш живаљ, у току целе своје историје, прогонили су мађарски феудалци и германски освајачи. Насилно су исељавани из тих области. Уз терор је вршена денационализација. Ти прогони нашег живља нарочито су се поострили у току овог рата, зато што се је солидарисао са словенским народима.

Но и поред свега тога, наша браћа успела су да сачувају националну свест.

Мађарске власти и данас, иако се ситуација из основа изменила доласком Црвене Армије, не напуштају своју ранију политику према нашем живљу. Преметачине, логори и хапшења наше браће су свакодневна појава.

Тако су мађарске власти, према сигурним обавештењима која сам добио из Бајског Трокута, ових дана похапсиле велики број Хрвата из Бајског Трокута а међу њима и познатог националног радника Карацића који је пре неколико дана долазио код мене на челу делегације народа из тог краја.

Молим вас за хитну интервенцију да се ти наши сународњаци пуште на слободу и да се убудуће мађарским властима онемогући такав поступак према нашем живљу;

— да се дозволи нашој браћи слободно испољавање својих националних осећања, слобода организовања и исповедања антифашистичких идеја;

— да се нашим сународњацима дозволи да формирају своје војне јединице и да приступају Народно-ослободилачкој војсци Југославије.

У непосредној близини Пеште налази се једно српско село са око 200 породица. То је село у садашњим борбама уништено. Ми смо спремни да те породице населимо на нашу територију и молимо вас да се омогући њихово пребацивање да не би лутали по околним мађарским селима“.⁸

И најповршнија анализа може да покаже да се у Титовом обраћању совјетском команданту ради о заштити југословенског живља, његовог борбеног активирања против фашизма, али и о пресељењу дела становништва. У поменутом писму Толбухину маршал Тито је изричито изјавио да ће Југославија питање „Бајског Трокута“ изнети на мировну конференцију, с тежњом да се област присаједини Југославији, а с позивом на „историјско право“. Но, те територијалне претензије — колико је нама познато — нису никада више поновљене.

Територијалне захтеве према Мађарској изнео је јануара 1945, дакле пре писма маршала Тита маршалу Толбухину, Ј.

⁸ Документ се налази у Архиву Председника Републике (Архив Јосипа Броза Тита).

Шубашић у депеши Станоју Симићу, амбасадору у Москви, сматрајући да би у услове примирја са Мађарском било неопходно укључити следеће:

„Мађарска влада проглашава непостојећим све законодавне и административне мере које се односе на анектиране или припојене делове југословенске територије.

2. Мађарска се за увек одриче од претензије на ове југословенске територије.

3. Југославија задржава себи право да захтева територијалне промене после рата.

4. Наша војска већ сада заузима ове територије.

5. Ратни злочинци од интереса за Југославију, било мађарске националности, било они који се налазе на мађарској територији, морају бити изручени ради сужења југословенским војним судовима“.

Симић је, немајући сагласност маршала Тита, изложио Шубашићеве захтеве у приватном разговору са Деканозовом. Обавештавајући маршала Тита о Шубашићевој депеши, Ст. Симић се није слагао ни са једном од тачака формулисаних у његовим захтевима. „Тим више“, сматра Симић, да они имају такав карактер који би могао нанети штету општој политици, а нова федеративна и демократска Југославија нипошто не може да преузме на себе такву одговорност“.⁹

⁹ Архив Председника Републике, Депеша Станоја Симића маршалу Титу, Москва 15. јануара 1945, број 72 (221). — Услови примирја са Мађарском углавном су били идентични условима за Румунију. Према Ст. Симићу, тачке које су се односиле на Југославију биле су следеће: „Мађарска се обавезује: да повуче своје јединице и администрацију на границе које су постојале 31. децембра 1937. године; одмах да се ослободи сви савезнички заробљеници, интернирци и расељена лица и избеглице и да се снабдеју довољним количинама хране, одећом, да им се пружи медицинско лекарска помоћ, као и да се обезбеде превозна средства за повратак свих ових лица у домовину; да се врате Совјетском Савезу, Чехословачкој и Југославији, као и свим осталим савезницима, потпуно очуване све однете вредности и материјали који припадају државним, друштвеним и заједничким организацијама, предузећима, установама и појединим грађанима; да се предају Совјетској команди сви бродови који припадају или су припадали Уједињеним народима, после завршетка рата да се врате њиховим власницима; да се надокнаде сви губици који су причињени Совјетском Савезу, Чехословачкој, Југославији у периоду борбе и окупације. Узимајући у обзир учешће Мађарске у рату против Немачке, она ће ове губитке да надокнади делимично, у укупном износу од 300 милиона долара са отплатом за наредних шест година у натуралном виду испорука њених роба, од чега ће 100 милиона долара бити исплаћено Чехословачкој и Југославији... Пошто ће се утврђени износ од 100 милиона долара делити између нас и Чехословачке, није решено о томе да ми полагамо право, у крајњој мери на 50% овог износа, узимајући у обзир наше учешће у рату“... Наш захтев да учествујемо у Савезној Контролној Комисији може да буде подржан од стране Совјетске Владе“. — Ст. Симић маршалу Титу, Москва, 12. јануара 1945. Бр. 71/220. — Архив Председника Републике.

Са нашег становишта занимљива су тражења под тач. 3. и 4, наиме да се могу поставити територијални захтеви и да НОВЈ већ сада поседа те крајеве. Но, фактичко поседовање није значило да ће се поставити и питање ревизије граница. Као што смо видели, маршал Тито је то питање поставио у контакту са савезничким командантом — маршалом Толбухином, али оно није више поновљено; изнето је савезничком војном команданту, а не и Влади СССР-а.

У јесен 1945. питање се јавило на сасвим другој основи у Министарству за колонизацију ДФЈ. Шеф овог ресора Сретен Вукосављевић, познати социолог села, сматрао је да би се исељењем Маћара из граничних срезова у којима су Маћари чинили већину (бачкотополски, сенћански, сомборски без града, старобечејски) могло пребацити у Маћарску на бази размене 20.000 Хрвата и 6.500 Срба из Маћарске, чиме би се побољшала национална структура граничних и приграничних срезова. Сада се више није радило о ревизији границе већ о решењу питања разменом, снажењем националног састава становништва у граничним пределима, тим пре неопходним што су — по Вукосављевићу — Маћари имали више историјске и националне свести него Југословени. Путем овог исељавања олакшавао се посао аграрним комисијама, јер су као потенцијални интересенти за земљу отпадали безземљаци маћарског порекла чији се број рачунао на преко 100.000. У истом министарству било је предлога да се Маћарској пре мировног уговора уступе територије у северној Бачкој и Банату (обе Кањиже, Хоргош, Сента, па на исток до Мокрина) уз обавезу да Маћарска прими још 200.000 Маћара из Југославије, чиме би се Војводина „ослободила“ знатног броја Маћара, али су они одбијени као неприхватљиви. У овом другом случају реч је о корекцији границе, али на штету Југославије, у циљу смањења маћарског мањинског становништва. Колико је нама познато, ови предлози нису имали службени карактер и нису прелазили оквире овог министарства и иницијативе самог Вукосављевића.¹⁰ Сложеније је питање, међутим, како се у југословенском врху доживљавала политика пресељавања Маћара из Словачке, али ми за то немамо покриће у изворима, ако изузмемо неке усмене исказе.

Сачувано је и неколико извора (бар колико за сада знамо о раду САФ-а (Словенског антифашистичког фронта) у Темишвару, који је припремао Конгрес свих Словена у Румунији. У једном извору од 21. априла 1945. налазимо да је Конгрес сазван да би се поставило „питање националних права Словена у Румунији“. Омладина Словена сазвала је такође конгрес, са намером да се на њему расправе омладинска питања Словена. По предвиђеним рефератима на Конгресу може се закључивати и о тематици: 1. Народноослободилачка борба у Југославији;

¹⁰ Б. Петрановић, *Политичка и економска основа народне власти у Југославији за време обнове*, Београд 1969, 404—405.

2. Национално питање Словена у Румунији; 3. Извештај о досадашњем раду САФ-а. Поближе се каже да би реферат под 2. обухватио национално питање, живот Словена у Румунији у последњих 25 година, а с обзиром на демократизацију земље истакла „слобода националности“, али не би се обухватили „захтјеви отцјепљења или присаједињења“.¹¹ Више је него јасно да нова Југославија није покретала територијална питања према Румунији. (Подвукао Б. П.) Подносилац извештаја Миле Јанков добио је, преко Министарства народне одбране, Одељење заштите народа, 22. априла 1945. следећа упутства: „Нама се чини да се ради о доста озбиљној ствари. По нашим обавештењима већина словенског живља у западној Румунији жели присаједињење Југославији. Оно ће очевидно тражити од Конгреса јасан одговор на то питање. Мислимо да би требало процијенити да ли је у данашњој ситуацији уопште потребно и правилно да се сазива Конгрес и да се ово питање поставља на дневни ред. (Подвукао Б. П.) Ако се сматра да је Конгрес непожељан има могућности да се одгоди на неодређен рок или претвори у нешто друго. Ако се пристаје да се Конгрес одржи потребно би било руководству дати пуну помоћ у правилном политичком ставу, како се наши односи са Румунијом не би беспотребно кварили“.¹² На самом документу дописано је руком: „Конгрес треба одржати...“, највероватније рукописом А. Ранковића. Нова Југославија је могла бити заинтересована за демократизацију у Румунији, поштовање националних права народности у Румунији, али, као што се види из овог и других извора, није била заинтересована за територијалне ревандикације, нити за кварење односа са суседном земљом.

Положај наших мањина у Румунији и Мађарској радикално се променио на горе када су руководства комунистичких партија Румуније и Мађарске подржала Резолуцију ИБ-еа. Министарство иностраних послова ФНР Југославије ставило је до знања Влади НР Румуније 25. августа 1948, између осталог, да је супротнo културној конвенцији између ФНРЈ и НР Румуније обустављена свака активност Друштва пријатеља Румунија — Југославија (ARJUG), које је било основано октобра 1947. у Букурешту са циљем да развија пријатељске везе између двеју земаља. Противно уговорима о пограничном режиму спречено је кретање двовласницима до њихових имања. Од јуна 1948. припадници „југословенске мањине“ стављени су под перманентни и систематски полицијски притисак. Највећем притиску изложени су руководиоци Савеза словенских културно-демократских удружења у Румунији Но, притиску је била изложена „југословенска мањина“ у целини. Савез словенских културно-

¹¹ Архив ЦК КПЈ, Фонд ЦК КПЈ, Миле Јанков, извештај, Београд, 21. април 1945.

¹² Исто, бр. док. 7418.

-демократских удружења у Румунији (SSKDUR) основан је јануара 1946. са задатком да развија словенску солидарност, подстиче демократске тежње словенског становништва у Румунији, даје подршку масовном културно-просветном раду. Власти су после Резолуције измениле руководство Удружења и довеле људе који су задужени да раде против ФНРЈ. Румунски руководиоци су тражили у местима насељеним словенским живљем, претежно Србима, да се изјасне против Југославије. Нарочито организоване групе ставиле су под контролу становништво југословенских мањина. Насилно је промењена и редакција „Правде“, службеног органа Савеза словенских културно-демократских удружења Румуније. Тиме су изложена нападу национална и демократска права припадника српске и других југословенских мањина у Румунији.¹³

Едвард Кардељ у експозеу о спољној политици поднетом у Народној скупштини ФНРЈ 29. децембра 1948. говори о страдањима „југословенске националне мањине“ у земљама тзв. народне демократије. Помиње „скидање“ демократски изабраних руководстава у културним организацијама националних мањина, хапшење и прогоне представника тих мањина, протеривање југословенских учитеља и професора који су радили у школама југословенске мањине у Румунији. Према Кардељу у „варварским поступцима“ против наших грађана највише је отишла влада НР Албаније.¹⁴

Тој шовинистичкој политици послужила је као основа Резолуција Информбироа. У Румунији и другим земљама „народне демократије“ настојало се да се мањине покрену против матице. Југословенске књиге и уџбеници су плењени, а руководиоци мањинских организација лишени слободе. Похапшени су и представници ове мањине у Скупштини. У пограничним крајевима, где углавном живи српска мањина, заведен је специјални режим. Са терором против припадника ове мањине уведена је легитимација на основу које се једино могло ући или изаћи из „зоне“, односно области у којима живе припадници „југословенске мањине“. Припаднике мањине држали су у затворима у Темишвару и тукли официри „Сигуранце“. Међу ухапшеним налазио се и Божа Стојанов, један од руководиоца српске мањине у Румунији.¹⁵

Сличне мере притиска примењиване су и према „југословенским мањинама“ у Мађарској после јуна 1948, нарочито појачане после процеса Ласлу Рајку. Против мањинског становништва коришћени су функционери — провокатори у орга-

¹³ Ни једна од ових мањина се не издваја у Изјави Министарства иностраних послова већ све воде под заједничким називом „југословенска мањина“. Бела књига, стр. 74—81.

¹⁴ Борба, Београд, 30. децембар 1948.

¹⁵ Борба, 17. април 1949.

низацији југословенске мањине у Мађарској, као Милан Огњеновић и други.¹⁶ Шовинистички став мађарских руководиоца према југословенској мањини у Мађарској испољавао се још пре појаве Резолуције да би се затим само појачао, достижући врхунац у доба процеса Ласлу Рајку. Три године је Министарство просвете Мађарске обећавало да ће израдити уџбенике за мањинске основне школе. Какве се тенденције у тим уџбеницима провлаче може се видети из припремљених уџбеника земљописа за V и VI разред, у којима се говори о Карпатском базену који се дели на „Велику Мађарску низију, Малу Мађарску низију“, а међу градовима „Велике Мађарске низије“ помиње се и Суботица. Забрањене су југословенске књиге, затворене библиотеке и забрањена употреба нашег језика, а мањинци називани „дивљим рацима“ (Вадрац). Тада је то тумачено као „сентиштанска мисао“ која хоће Војводину, Ердељ, Словачку, Хрватску, па и Босну и Херцеговину. „Хунија“ се одувек, како је још говорио Сечењи, знала уљуљкивати илузијама („уљушкава у снове“).¹⁷

Најгоре дане доживела је српска мањина у Румунији у процесу расељавања. Принудним напуштањем старих огњишта наши сународници у Румунији нашли су се масовно у делти Дунава, што је носило геноцидне ознаке.

Бранко Петрановић

¹⁶ Политка, 16. септембар 1949.

¹⁷ Глас, 16. и 17. септембар 1949.